

„Üzen az őszi a tavasznak, a tél a nyárnak, az Aranyos partja a Rába partjának”

Autóbuszos utazás Pável Ágoston nyomdokain Erdélybe

A friss diplomás latin-magyar szakos Pável Ágoston éppen 100 éve, 1911. június 22-én kapta meg a rendes tanári kinevezést a tordai Magyar Királyi Főgimnáziumba. Egyetemista évei alatt a székelyudvarhelyi 82-es gyalogezredbe sorozták be kötelező katonai szolgálatra. Utazásunk célja a 2011. évi kettős Pável-évforduló (születésének 125., halálának 65. évfordulója) okán elsősorban e két város felkeresése és az ezekhez fűződő emlékek felidézése volt. Ennek érdekében útitársul szegődött hozzánk S. Pável Judit, Pável Ágoston leánya, aki az utazásra a családi levéltár vonatkozó dokumentumaiból gyűjtött információkkal készült fel. Természetesen nem hagyhattuk ki Erdély útba eső legfontosabb látnivalóit sem. A programot a csíksomlyói fogadalmi búcsún való részvétellel kötöttük össze.

Első nap (2011. június 9., csütörtök)

A hajnali indulás és az autóbuszon való elhelyezkedés zökkenőmentesen megtörtént. Néhány óra szunyókálás után, programunk méltó felütéseként, Pável Jutka néni felidézte édesapja munkásságának és életútjának legfontosabb állomásait, kiemelve az erdélyi helyszíneket. Pável Ágoston alapvetően magyar-latin szakos tanár volt. Egyetemista korában érdeklődésből szláv nyelvészetet tanult, hiszen anyanyelve szlovén volt. A szombathelyi múzeumban a könyvtár, majd a néprajzi tár rendbetételét fizetség nélkül végezte el. Munkáját a tudomány szeretete vezérelte. Hogy útitársaink a tudós tanár munkásságát jobban megismerhessék, kiosztottuk az autóbuszon azt a kiadványt, amelyet a kettős évfordulóra készített kiállítás dokumentumaiból, szövegeiből állítottak össze a Savaria Múzeum munkatársai.

Kora délután, Berettyóújfaluban csatlakozott hozzánk idegenvezetőnk, Dimény Attila, aki civilben néprajzkutatóként a kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeumot vezeti. Első állomásunk az 1750–1780 közt épült nagyváradi székesegyház volt, amelyet II. János Pál pápa 1991-ben basilica minor rangra emelt. Megtekintettük az Egyháztörténeti Múzeum kiemelkedő kincsét, a Szent László hermát, a szombathelyi születésű Szaniszló Ferenc (1792–1869), nagyváradi püspök szobrát és a bazilika előtt álló Szent László szobrot, a szintén szombathelyi születésű Tóth István (1861–1934) szobrászművész alkotását.

Folytattuk utunkat: a Szilágyságon áthaladva Jutka néni felolvasta Ady Endre „*Hepehupás vén Szilágyban*”, „*Menekülj, menekülj innen*”, „*Hazavágyás Napfény-országból*” és „*Hazamegyek a falumba*” című versét. Adyt Pável Ágoston kiváltképpen tisztelte, sok versét megtanulta, minden verseskötetét beszerezte és később is gyakran forgatta azokat.

Adyra és Pável Ágoston Ady-tiszteletére való emlékezés után az első szálláshelyig csupán egy rövid „fésülködésre” álltunk meg a Királyhágón. Kalotaszentkirályon Kecskés Vince István fogadta csoportunkat, a vendégszeretet erőteljes megnyilvánulásaként az ottani „gyümölcslevek” kóstolgatására bízta mindenkit. Bár autóbuszunkat a tehéncsorda esti hazatérte kissé lelassította, végül ki-ki megtalálta szállásadóját, a többség Zentelkén, néhányan pedig Kalotaszentkirályon.

Második nap (2011. június 10., péntek)

A fáradság kipihenése és a bőséges reggeli után nekiindultunk a Székelyföldnek. A harangszót fél 8-kor már a Vasvári Pál tiszteletére állított kopjafánál, a Riszeg-hegy alatt elterülő Körösfő református templomának tövében hallgattuk. A 18. század első felében emelt, négy fiatornyos istenháza az egyik legszebb a kalotaszegi templomok sorában. Belső díszítését a szász asztalosmester, Umling Lőrinc végezte fiaival. Mennyezetét 225 festett tábla

ékesíti, az egyik kazettán és az ún. legénykarzat mellvédjén az 1764-es évszám olvasható. A kazetták alapszíne eredetileg világoskék volt, a festék azonban az évszázadok során kifakult. Az úrasztalt, szószéket és a templombelső további berendezési tárgyait piros írásos varrottasok díszítik. Ott tartózkodásunk alatt úgy sikeredett, hogy a tiszteletes úr éppen jött bűnbánati istentiszteletet tartani. Megszólalt az orgona, néhányan bent maradtunk és részt vettünk a pünkösöd előtt itt szokásos rövid könyörgésen.

Miután kijöttünk a templomból, a körösfői bővli-áruadékban lehetett kicsit nézelődni. A buszra felülve átvariáltuk az eredeti programot. Úgy gondolkodtunk, hogy a tordai sóbányában talán csak nem zuhog az eső, mert a Tordai-hasadék és Torockó meglátogatása teljességgel lehetetlennek tűnt a bőséges és szünni nem akaró égi áldás miatt. Út közben Jutka néni édesapja tordai éveiről beszélt.

1911-ben a fiatal Pável mellett a tordai főgimnázium tantestületét olyan neves személyiségek alkották, mint Visky Károly, Kemény Gábor, Keresztúri György. Pável Viskyvel közös albérletben lakott. Az idősebb, már doktorált tanártárs, a magyar néprajztudomány egyik megalapozója nagy hatással volt Pável Ágostonra. Barátságuk bizonyítéka, hogy későbbi levelezésükben – amelynek egy részét a szombathelyi múzeum közre is adta¹ – „Ember”-nek, illetve „Fiú”-nak szólították egymást. Torda környéki közös kirándulásuk helyszíneiről – Torockó, Borév, szkeriósai jégbarlang, Detonáta hegy, Topánfalva, Seligstadt (Boldogváros) – Pável sűrűn teleírt képeslapokat küldött kedvesének. Jutka néni szerint, ha édesapja ekkor már nem ismerte volna jövődöbéli feleségét, Jutka néni édesanyját, Benkő Irént, talán végleg Erdélyben telepedett volna le. A távoli Vas megyében élő kedves számára írta és rajzolta Pável a „Tordai naplót” amelynek teljes címe: „Igazvaló hű krónikás írás az nagy és kis hegyekről, az filemile és az pacsirta madarakról, néminemű délibábokról, az furulyaszóról, az napfényről és az ködökről, különb-különb tüzekről és egyebekről, az mik innen belől vagynak, de odatúl szólnak”. Különleges élmény volt a felszakadó ködök, a legelő nyájak, az esőáztatta buszablakban elmosódó füves domboldalak szemlélése közben végighallgatni a napló bensőséges hangvételi sorait Jutka néni előadásában. Az egykori szerelmes gavallér évszázaddal korábban lejegyzett vallomása nekünk is szól: „Üzen az ősz a tavasznak, a tél a nyárnak, az Aranyos partja a Rába partjának.”

Tordára érkezve felkerestük egykori Magyar Királyi Állami Főgimnázium épületét. Az intézményt 1908-ban alapították, de az iskola ekkor még egy másik épületben működött. Pável Ágoston idekerülésének évében adták át a pompásan berendezett új, szecessziós stílusban emelt oktatási intézményt, ahol az 1911–12-es tanévet már nyolc osztály több mint 300 diákja² kezdhette meg.³ Az épület ma a Mihai Viteazul Kollégiumnak ad otthont. Bár látogatásunkat nem jeleztük előre, a kollégium vezetője barátságosan fogadott bennünk és egy angol szakos kollégája, illetve egy székely kollégista leány segítségével, legyőzve a nyelvi nehézségeket, készségesen vezetette körbe csoportunkat a belülről is patinás alma mater folyosóin, tanári szobáján és impozáns, mozaikablakos dísztermén.

Az iskolalátogatást rövid városnézés követte. Szemerklő esőben sétálgattunk a városközpontban. Felkerestük a 16. században épített Fejedelmek házát, vagyis az országgyűlésekre érkezett fejedelmek és fontosabb személyiségek hajdani szokásos szálláshelyét, az ótordai református templomot és parókiát. Ez utóbbit Petőfi házként is emlegetik, mert 1849 júliusában Petőfi Sándor Bemhez sietve családjával együtt itt szállt meg. Feleségét és kisfiát, akiket azután soha többé nem látott viszont, Miklós Miklós helybeli református lelkész gondjaira bízta.

¹ Pável Judit: Bátky, Györfly és Visky levelek a Pável hagyatékából. Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője. 1995-1998. 22/4. Szombathely, 1999. 27-46. p.

² <http://www.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/article,PArticleScreen.vm/id/18420>

<http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=158;>(2011. augusztus 3.)

³ <http://cnmvturda.licee.edu.ro/subcategoric.php?id=31> (2011. augusztus 3.)

Autóbuszra szállva megkerültük a Sóhegyet és a sóbánya új bejáratán át, Lovász Attila vezetésével ereszkedtünk lefele. Elsőként a József-tárnában kipróbáltuk a visszakérdező visszhangot („*alkohol – hol – hol – hol*”), az 1881-ben készített, hozzávetőlegesen 800 ló életének kioltásáért felelős só-kiemelő szerkezet mellett meghallgattuk vezetőnk remek előadásában az „*Ott ahol zúg az a négy folyó*” című dalt, majd néhányan felültek az óriáskerékre, sőt a legbátrabbaknak sikerült lejutniuk egészen a Mária Terézia-tárna csónakázótaváig. Közben kerestünk egy kislányt, aki pedig nem is volt eltévedve, csak az édesanyja ijedt meg, hogy vajon hol lehet a lánya ebben a nagy lyukban? Ennyi élmény után, szakadó esőben buszoztunk át Tamási Áron szülőföldjén: alattunk a Nyikó-mente, fent a Gordon-tető. Onnantól kezdve tartottunk szállásunk, Székelyszentkirály és Oroszhegy felé. Mind gondolkodtunk, hogyan szaporodott meg a csapat kettővel, de némi osztás-szorzás árán végül mégis mindenki megtalálta a maga szállásadóját.

Harmadik nap (2011. június 11., szombat)

A csíksomlyói fogadalmi búcsú napját korai keléssel tiszteltük meg. Az utazást szervező Misszió Tours autóbuszait egybevárva indultunk neki az útnak, mert valamennyien közös keresztaljat kellett, hogy képezzünk. Lelki felkészülésként Bőjte Csaba egyik elmélkedését hallgattuk meg hangfelvételen, miközben a sűrű köddel borított Hargitán haladtunk át célunk felé.

Idegenvezetőnkől megtudtuk, hogy a környékbeli székelyek már a 15. században, a Mária-ünnepek alkalmával összegyűltek a Szűzanya tiszteletére a Somlyó-hegyen. 1567-ben János Zsigmond erdélyi fejedelem fegyveres erővel akarta a katolikus vallású Csík-, Gyergyó- és Kászsónszék népét az unitárius vallás felvételére rákényszeríteni. A hagyomány szerint a nép, István gyergyóalfalvi plébános vezetésével, fegyvert fogott. A gyülekező Csíksomlyón volt, pünkösdi szombatján. A csata a Tolvajos-tetőn zajlott le, mialatt az asszonyok és a gyermekek a Somlyón maradtak és nem hiába imádkoztak a győzelemért. A harc során a csíki, gyergyói és kászoni székelyek „ráburogatták” az erdőt János Zsigmond katonaságára. A győztesek nyírfaágakkal ékesítették fel lobogóikat és úgy vonultak le a Hargitáról. Fogadalmat tettek, hogy ezután minden évben pünkösdi szombatján elzarándokolnak Csíksomlyóra. Hogy fogadalmukat máig komolyan veszik, azt magunk is láthattuk, mert a Tolvajos-tetőről leereszkedve, ahogy kisütött a nap, egyre sűrűbb tömegekben láttuk magunk előtt az út szélén haladó székelyföldi keresztaljakat.

Az autóbusz-karavánt a csíkszeredai vasútállomás közelében sikerült leparkolni, ahonnan a Felvidék – Révkomárom, Párkány feliratú zászló alatt haladva negyed 8-kor indultunk el előbb a kegytemplomhoz, majd egy jó órás pihenő után a Kis- és Nagy-Somlyó közti hegynyeregbe. „*Egy szívvel zengedezzünk buzgó örömmel, ó Mária szűzanyánk, kérünk, ne hagyj el!*” – énekelték mellettünk papjuk vezetésével a csíki népviseletbe öltözött fiatalok. Szüntelen harangzúgás fogadta a zászlók alatt érkezők sűrű csoportjait. A nyeregben a Hármashalom oltárral szemben, a Nagysomlyó lejtőjén kaptunk helyet. „*Köszöntünk Somlyó szép csillaga*” – hangzott fel egy csíki férfikórus erőteljes éneke. A nap meleg sugarai a dél közeledtét jelezték. Az égen semmi sem utalt arra, hogy a szentmise végéig „többször es” meg fogunk ázni. „*Szép liliomszál, szüzek virága, könyörögj értünk Istennek anyja*” – zengett az ének, majd rövidesen elkezdődött a szertartás, amelynek szónoka Spányi Antal székesfehérvári püspök volt. Az első zápor olyan hirtelen jött, hogy az esőkabátokat is alig tudtuk magunkra kapkodni. A több százezer magyar zarándok ennek ellenére együtt maradt a szentmise végéig, hogy közösen énekelje el a magyar és a székely himnuszt. Ezután zuhogó esőben, a felázott és merő sárrá dagasztott talajon, egymástól elszakadva lépdeltünk hol lefele, hol éppen felfele haladva, ahogy a tömeg és a terepadottságok engedték. Közülünk a Gondviselés mindenkit megóvott, de a mentőautóknak bizony sűrűn akadt dolga más balesetet szenvedettekkel.

Mire az autóbushoz eljutottunk, ismét sütött a nap, megszártva a mélyrétegekig átázott öltözékeket. Ahogy idegenvezetőnk fogalmazott: „*Megkaptuk a lelki meg az égi áldásokat, úgyhogy ez a nap élményes marad mindenkinek.*” Ilyen búcsús hangulatban érkeztünk vissza a szállásainkra, aztán a bőséges vacsora előtt (illetve közben és után is) lenyomtattuk az egészet egy csepp szilvapálinkával.

Negyedik nap (2011. június 12., vasárnap)

Pünkösdvasárnap lévén szentmisével indult a nap az oroszhegyi templomban. A meglehetősen tágas istenháza zsúfolásig telt a helyiekkel, az itt és a környékbeli falvakban elszállásolt honfitársainkkal. A mise végén elénekelt himnuszok ezúttal talán még erőteljesebben zengtek, mint az előző nap a hegynyeregben.

A szertartás után Székelyudvarhely kihagyásával Farkaslakát érintettük, koszorút helyeztünk el Tamási Áron sírján. Korond következett, ahol Józsa János fazekas mesternél kezdtük a bevásárlást. Néhányan elsétáltunk a Jézus Szíve templomhoz, hogy megtekintsük annak kerámiaszobrokkal díszített oltárát. Utunkat folytatva átmentünk Parajdon, majd az 1243 m magas Bucsin-tetőn döcögtünk keresztül Gyergyószentmiklósrá, ahol a Tarisznyás Márton Múzeum igazgatója, Csergő Tibor András történész fogadott minket. A magam részéről furcsálltam, hogy az igazgató úr nem a saját gyűjteményt, hanem a Budapestről érkezett kávéörtörténeti vándorkiállítást kezdte el részletesen ismertetni. Pedig biztos vagyok benne, hogy nagyobb élmény lett volna mindenkinek, ha a rendelkezésünkre álló rövid időben a „*Gyergyó ünneplőben*” című szépen berendezett népviseleti kiállítást, vagy a múzeum „*Ásványok, kőzetek, bányavirágok*” című geológiai fejezetét tekintjük meg közösen. Szerencsére e sorok írója egyéni útvonalat választott és a „fekete levest” ezúttal meghagyta másoknak.

Gyergyószentmiklósról felmentünk a Gyilkos-tóhoz. Itt hol esett, hol nem, de annyira mégsem sikerült megázni, mint előző nap. Azután lementünk a Békás-szorosba. Ezen javarészt mindenki keresztülgyalogolt – egyesek kevésbé gyorsan, mert lenyűgözte őket a sziklafalak drámai látványa, néhányan viszont elég hirtelen, mert még jóformán le sem ért a busz a parkolóba, máris ott termettek. Ezután felkaptattunk az 1000 méter magas Libán-tetőre, majd mielőtt szállásunkra visszatértünk volna, a Nagy-Küküllő felső szakaszának egyetlen mesterséges tavánál, a kb. 50 millió köbméter vizet befogadni képes zeteváraljai tározónál álltunk meg egy rövid időre.

Ötödik nap (2011. június 13., hétfő)

Jókor reggel kellett búcsút vennünk székelyföldi szállásadóinktól, mert szerettük volna bepótolni a korábban elmaradt látnivalókat, programokat. Elsőként elmentünk Székelyudvarhelyre, hogy megkoszorúzzuk a városközpontban álló „Vasszékely”, vagyis a két világháború hősi halottainak tiszteletére állított emlékművet. Idegenvezetőnkől megtudtuk, hogy az eredeti szobrot a császári és királyi 82. Székely Gyalogezred négy katonája készítette 1917-ben. A „cserefából” faragott szobor egész felületét odaszögezett acélpikkelyekkel borították – innen az eredeti elnevezés: „Vasszékely”. Ezt az első emlékművet alkotóik azon bajtársaik tiszteletére emelték, akik az 1916-ban páratlan hősiességet tanúsítva megállították, majd ideiglenesen visszaverték az Ojtozi-szoros környékén a Székelyföld felé előrenyomuló orosz, majd román csapatokat.⁴ A szobrot 1919-ben a román katonák ledöntötték és megsemmisítették, csak a talapzata maradt meg. A jelenlegi emlékművet, amelyen Szabó János helyi szobrászművész bronzból készített, puskatussal védekező katonát ábrázoló alkotása áll, 2000. március 15-én avatták fel.

⁴ http://nemfelejtjuk.blog.hu/2008/09/03/szekelyudvarhely_a_vasszekely (2011. augusztus 4.)

Megemlékezésünk keretében Pável Jutka néni szót néhány szót édesapja székelyudvarhelyi katonáskodásáról, majd a koszorú elhelyezése után közösen elénekeltük a Szózatot. Szűkre szabott időnk miatt a városközpontban tett rövid sétát követően, utunkat Torockó felé véve, az autóbuszon Jutka néni vette magához a mikrofont. Elmondta, hogy édesapját egyetemi éve alatt a kötelező sorkatonai szolgálatra egy elírás folytán nem a dunántúliakból álló 83-as, hanem a székely 82-es gyalogezredbe sorozták be. Így került az ország másik végéről a székelyek közé.

Pável Ágoston tulajdonképpen szerette a békebeli katonaeletet. Ő alapvetően egy puritán falusi gyerek volt, aki megszokta azokat a zord és kemény körülményeket, amelyeket a katonaság jelentett. Az erdélyi kultúrát pedig, mindazt, amit katonatársai magukkal hoztak, különösen élvezte. Boldogan jegyezte le a tőlük hallott katonanóták, dalok szövegét. Bár szívesen fordult a magyar történelem hősi küzdelmei felé, a háborút és a vele járó pusztítást lélekben elutasította. Az egyik kedvenc témája, amivel elkezdte tudományos és fordítói pályafutását, a Mátyás királyhoz kapcsolódó történetek voltak. Hunyadi Mátyás személyében olyan hőst látott, aki a török elleni nehéz időkben oltalmazta és védte a magyarság mellett a Kárpát-medence és a Balkán népeit. Az igazságos királyt a szerbeknél, horvátoknál, szlovéneknél éppen olyan tisztelet övezi a balladáik, mondáik, verseik és énekeik jóvoltából, mint a magyaroknál. Mátyást tehát Pável olyan történelmi alaknak látta, akinek révén össze lehetne kovácsolni az egymástól elidegenedő népeket. Amikor a szegedi egyetem magántanárává avatták, akkor is Mátyás király délszláv irodalomban kimutatható alakját dolgozta fel.

A családi levéltárban őrzött önéletrajzban Pável Ágoston így foglalta össze életének katonai szakaszát: „...önkéntesi éveimet 1909–1910-ig szolgáltam le, kezdetben a grazi 7-es, majd két hónap múlva a székelyudvarhelyi Cs. és Kir. 82-es gyalogezrednél. ...1914. augusztus 1-jén kitört a világháború és én, mint három és fél hónapos házas, zászlósi rangban mindjárt a harctérre vonultam. 1914. július hó 14-én kelt rendes tanári kinevezésemről már csak a harctéren értesültem. 1914. szeptember 6-án, a Lemberg környéki harcokban súlyosan megsebesültem, láblövéssel és töréssel, és a besztercebányai, majd soproni katonai kórházba kerültem, innen pedig Pöstyénbe utókúrára. Súlyos sebesülésem utókövetkezményeként 5 és fél évig mankókkal jártam, és katonai felülvizsgálatokon rokkantnak minősítettem. Mint irodai szolgálatra alkalmas rokkantat először a spratzerni hadifogolytáborba, majd 1917. januártól kezdve a pozsonyi cs. és kir. hadosztálybírósághoz osztottak be orosz tolmácsnak. Pozsonyban e minőségben egészen a cseh megszállásig működtem, egyúttal a hadosztálybíróság fordító osztályát is vezetve.

Katonai kitüntetéseim: sebesülési érem, második osztályú ezüst vitézségi érem, bronz katonai érdemérem, signum laudis, Károly csapatkereszt, háborús emlékérem. Jelenleg ötven százalékos tiszti hadirokkant és emléklapos százados vagyok.”

A kitüntetések ellenére Pável Ágoston nem volt katonának termett ember. Gyermekének elmondta, hogy ő nem tudott volna rálőni egy fiatalemberre csak azért, mert az orosz. Inkább a levegőbe lőtt, mert mindig az volt előtte, hogy azt is siratja az anyja. És ki tudja, hogy abban a fiatalemberben milyen tehetségek szunnyadnak, és mi lehetne belőle még az életben? Szóval ilyen katona volt Pável Ágoston. Bizonyos szempontból titkolta ezt a tulajdonságát, mert sok mindenki előtt szégyellte egy kicsit. Volt ugyanis a családban vérbeli katonaelem: a nagybácsi, vagyis az édesanyja öccse. Őt a harctéren egy gránát a pocsolyába dobta, és mire megtalálták, annyira elfertőződött a sebe, hogy le akarták vágni a lábát, mert úgy látszott, hogy az élete függ ezen. Ő azonban nem egyezett bele az amputációba. Azt mondta, hogy inkább meghal. Végül megmaradt a lába, de 16 cm-rel rövidebb lett, teljesen megmerevedett és egész életében úgy cipelte, mint egy tuskót. De akkor is katona maradt! Jutka néniéknek gyermekként ez a hősiesség nagyon tetszett és édesapjuk emberies beállítottságát kevésbé értették meg.

A családi visszaemlékezés után körbejárt az autóbusz az a füzet, amelyikbe Pável Ágoston a székelyudvarhelyi katonáskodása idején gyűjtött énekeket lejegyezte. Az ismerős szövegek nótázásra serkentették jó hangú útítársainkat. Közben feltűnt előttünk a Tordai-hasadék körvonala és az autópályáról letérve a frissen kijavított bekötőúton hamarosan el is értük e napi második úti célunkat.

A hasadékot idő hiányában nem tudtuk végigjárni, de azért a csapat korelnökével, a 89 esztendő Médi nénivel az élen, eljutottunk az első hídig és sikerült egy kis ízelítőt kapni a Békás-szorosnál ugyan méreteiben kisebb, de romantikusabb Tordai-hasadékból.

Innen Kolozsvár felé vettük az irányt, ahol a Házsongárdi temető utcájában parkoltunk le. Először a gótikus, egyhajós Farkas utcai templomot és az előtte álló Szent György-szobrot néztük meg. Megálltunk a Toldalagi-Korda palotánál, ahol egykor gróf Bánffy Miklós (1873–1950) író, politikus, külügyminiszter lakott, és ahol a költő, Reményik Sándor (1890–1941) született. A Deák Ferenc utcán jöttünk vissza, láttuk Róma város 1921-ben küldött ajándékát, az anyafarkas-szobrot az ikrekkel és a memorandum-per 100. évfordulóján, 1994-ben állított, guillotine-ra emlékeztető haragos emlékművét, amelynek helyén 1915-től a román bevonulásig Szeszák Ferenc „Kárpátok öre” című szobra volt látható. Hunyadi Mátyás szülőháza, a Ferencesek tere, aztán Erdély második legnagyobb méretű, gótikus stílusú temploma, a Szent Mihály templom és környéke következett Márton Áron püspök és Hunyadi Mátyás szobrával. Elhaladtunk a piaristák temploma és a Babeş – Bolyai Tudományegyetem előtt, majd a Házsongárdi temetőben Koós Károly sírjág tudtunk eljutni.

Nagyváradig talán még „fésülködni” sem álltunk meg. Út közben „megszültük” a szállástervet, de mint utóbb kiderült, ez teljességgel fölösleges munka volt, mert a Góbé-csárda szobaelosztása egyáltalán nem úgy volt, ahogy azt előzőleg velünk közölték. Végül mégis elrázódtunk valahogy, majd egy igencsak szerényre sikeredett vacsora után nyugovóra tértünk.

Hatodik nap (2011. június 14., kedd)

Reggeli után gyorsan otthagytuk a „nagyvárad góbékat, ahol kaptuk.” Egy kis körséta során megnéztük a Függetlenségi Nyilatkozat aláírása miatt 1849-ben kivégzett Szacs vay Imre szobrát, az Ady-szobrot a költő kedvelt kávéháza, közismert nevén az egykori Mülleráj előtt, megcsodáltuk a Fő utca szecessziós palotáit, a Nagyvárad Állami Színház épületét, az EMKE kávéházat (ma Astoria Szálló), amely Ady Endre és más fiatal újságírók találkozóhelye volt. Körbejártuk a Szent László teret, majd elindultunk Nagyszalontára.

Megérkezve a város központjában lévő szoborparkhoz vezetett az utunk. A parkban a városalapító Bocskai István erdélyi fejedelemé mellett a város híres szülötteinek szobrai sorakoznak (Arany János, Kiss István szobrászművész, Sinka István költő, Zilahy Lajos író, Kulin György csillagász). A református templom túloldalán, Románia egyetlen egészalakos Kossuth-szobrának tövében hallgattuk meg a toronyból a minden kerek óra előtt öt perccel felcsendülő Kossuth-nótát.

Az utazás hivatalos programja a Csonka toronyban, az egykori szalontai vár ma is álló őrtornyában berendezett Arany János Emlékmúzeumban zárult. Darvasi Zoltán igazgató úr kissé kenetteljes, de korrekt és információ-gazdag felvezetése után végigjártuk az állandó kiállítás öt emeletét. A harmadik emeleti teremben Arany János budapesti, akadémiai lakásából származó bútorok közt láthattuk azt a fotelt, amelyben a költő elhunyt. A múzeum udvarán, a „fésülködő helyet” keresve akadtunk rá a Sinka István Kézműves Kör műhelyére, benne a Szent Korona szalmából elkészített másolatára. Még egyszer hallhattuk, de már a buszban ülve a delet jelző Kossuth-nótát, majd nekivágtunk a hazavezető útnak.

Hogy az útba ejtett Kondorosi csárdában elfogyasztott halászevek, babgulyások és az őket követő folyadékok hatottak-e ránk nyugtatólag, vagy a mögöttünk lévő szűk 6 nap élményei nehezettek ránk, esetleg az a tudat lankasztotta el a társaságot, hogy – Dimény Attila

szavaival élve – „*Szombathely még bizony ahajt van!*”, nem tudom. Tény azonban, hogy a visszaút csendesen telt. A szigetszentmiklósi pihenőnél búcsúzott el tőlünk idegenvezetőnk, Dimény Attila, aki ekkor már egyáltalán nem volt számunkra idegen, és remélhetőleg mi sem az ő számára.

Szombathelyhez közeledve Pável Jutka néni köszönte meg útitársainknak, hogy velünk tartottak édesapja nyomdokain és részesei voltak annak kutatásában, hogy mit üzenhet ma az Aranyos partja a Rába partjának és viszont.

Jelen úti krónika megírásához nagy segítséget jelentett számomra, hogy felhasználhattam S. Pável Judit és Dimény Attila autóbuzson elhangzott, videóra rögzített közléseit. Mindkettőjüknek ezúton mondok köszönetet azért, hogy engedélyt adtak a felvételek elkészítéséhez.

Tóth Kálmán